

Eerstezinsdeletie in het Nederlands

Wat topicdrop wél en wat het níet is

Jacqueline van Kampen

NT 25 (2-3): 225–240

DOI: 10.5117/NEDTAA2020.2-3.008.VANK

Abstract

First-constituent-deletion in Dutch. What topic drop is and what it is not

This paper discusses the phenomenon of pronoun deletion in Dutch. In the position before the finite verb a 3rd person pronoun may be deleted. The deletion of the pronoun is constrained by the recoverability condition, which requires that its referential features can be reconstructed from the context. It will be argued that only the deletion of a *d(emonstrative)*-pronoun is ‘topic drop’, which is typical for spoken Dutch. Deleted topic *d*-pronouns are subject to the same syntactic conditions as overt topic *d*-pronouns (Van Kampen 2010). Like the overt topic *d*-pronoun, the deleted *d*-pronoun refers to the focus constituent of the preceding sentence. A deleted *p(ersonal)*-pronoun, by contrast, does not have a uniquely determined antecedent and therefore it cannot be analyzed as discourse topic drop. In written texts, it solely maintains the preceding subject referent. I will further discuss the deletion of 1st person pronouns and the deletion of *d*-pronouns in imperatives.

Keywords: Dutch topic drop, topicalization, *d*-pronouns, *p*-pronouns, diary drop

1. Inleiding

In de West-Germaanse V₂-talen kan de zinsinitiële positie voorafgaand aan het finiete werkwoord fonetisch leeg blijven, terwijl er syntactisch wel een constituent aanwezig is.

- (1) a. Jan_i heeft gisteren [zijn dochter]_k opgehaald. (Die_k) zag er slecht uit.
 b. [Het meisje]_i had een rode jurk aan. (Ze_i) droeg daarbij zwarte sneakers.
 c. (Ik) ben even weg.

In (1a) blijft het 3^e persoon *d(emonstratief)*-pronomen (aanwijzend voornaamwoord) *die* weg. In (1b) blijft het 3^e persoon *p(ersoonlijk)*-pronomen (persoonlijk voornaamwoord) *ze* weg en in (1c) het 1^e persoon *p*-pronomen *ik*. Terwijl de deletie van *d*-pronomina en 1^e persoon *p*-pronomina typisch is voor informeel gesproken Nederlands, komt de deletie van 3^e persoon *p*-pronomina vooral in schrijftaal voor.

Het is niet mogelijk om de constituent in een zinsinterne positie weg te laten, zie (2).

- (2) a. Op het eerste gezicht zag *(die_k) er slecht uit.
 b. Daarbij droeg *(ze_i) zwarte sneakers.
 c. Nu ben *(ik) even weg.

Het weglaten van een argument in zinsinitiële positie in een V2-taal is voor het eerst gekarakteriseerd als *topicdrop* door Huang (1984). Hoewel de term *topicdrop* impliceert dat de weggelaten constituent een ‘topic’ moet zijn, wordt die topicstatus veelal niet gedefinieerd. Er bestaat daarom tot nu toe geen algemene consensus over welke deletie in (1) onder *topicdrop* valt.

In dit paper zal ik gedeleerde topic *d*-pronomina vergelijken met gerealiseerde topic *d*-pronomina, als uitbreiding op een artikel in *Nederlandse Taalkunde* (Van Kampen 2010) en stellen dat *topicdrop* alleen gedeleerde *d*-pronomina, als in (1a), betreft. De relatie *topicdrop* en *d*-pronomina is eerder gelegd in Van Kampen (1992, 1997). Ook Jansen (1981) laat zien dat het grotendeels *d*-pronomina zijn die gedeleerd worden, maar een één-op-één-relatie wordt door hem niet gelegd. Jansen (1981: 113) stelt dat er bij 3e persoonpronomina vaak ‘geen harde syntactische middelen zijn om vast te stellen of een pers. vnw. dan wel een aanw. vnw. is gedeleerd.’ De keuze tussen de twee soorten 3e persoonpronomina is door hem op intuïtieve gronden genomen.

De eigenschappen van *d*-pronomina worden in paragrafen 2 en 3 vergeleken met die van *p*-pronomina. Het *d*-pronomen heeft een specifieke discoursefunctie, zowel wanneer het gerealiseerd als wanneer het gedeleerd is. Dat betekent dat *topicdrop* aan dezelfde syntactische condities onderworpen is als het gerealiseerde *d*-pronomen. Het *p*-pronomen kan

ook in bepaalde gevallen gedeleerd worden, maar heeft dan geen specifieke discoursefunctie. In principe is het dus wel mogelijk om op syntactische gronden vast te stellen of er een *d*-pronomen of *p*-pronomen gedeleerd is. Paragraaf 4 legt uit waarom alleen de deletie van *d*-pronomina onder topic-drop valt en wordt een vergelijking gemaakt met vraagwoorddrop.

Paragraaf 5 bespreekt de deletie van *p*-pronomina in geschreven teksten (5.1) en in gesproken Nederlands (5.2). In geschreven teksten kunnen alleen 3^e persoon en 1^e persoon subjectpronomina worden weggelaten. In de spreektaal kunnen in principe alleen 1^e persoon (spreker) en 2^e persoon (hoorder) subjectpronomina wegblijven.

In paragraaf 6 wordt de deletie van niet-subject *d*-pronomina in imperatiefzinnen besproken. In dat geval is er geen sprake van discourse topic-drop, maar is het gedeleerde *d*-pronomen terugvindbaar in de situatie en spelen andere condities een rol.

2. De eerste positie in West-Germaanse V2-talen: topics en canonieke subjecten

Het kenmerkende van V2-talen is dat een niet-subjectconstituent vooropgeplaatst kan worden. Vaak wordt aangenomen dat volle niet-subject DPs of PPs even makkelijk vooropgeplaatst worden als pronomina en enkelvoudige adverbia. In feite wordt de zinsinitiële niet-subjectpositie echter meestal ingenomen door een enkelvoudige constituent. Volgens Overdiep (1937: 490) is meer dan 80% van alle vooropgeplaatste niet-subjectconstituenten in de spreektaal een *d*-woord of een enkelvoudig adverbium. Tellingen in corpora van gesproken Nederlands (Jansen 1981) laten vergelijkbare percentages zien. De aanwijzende adverbia *dan*, *toen* en *zo* vallen ook onder de *d*-woorden, maar ik bespreek hier alleen de *d*-pronomina *die*, *dat* en *daar* als verwijzers naar een argument.

Het gebruik van *d*-pronomina in zinsinitiële positie als discourse deiktische elementen is specifiek voor de V2-eigenschap van het Nederlands/Duits (Van Kampen 2007). Eveneens typerend voor een V2-taal als het Nederlands is dat zinsinitiële *d*-pronomina geen klemtoon hoeven te dragen en meestal ook niet hebben (Jansen 1981: 43, 114). Dit geldt voor zowel subject als niet-subject *d*-pronomina. Het kenmerkende voor het Nederlands als V2-taal is daarom dat de eerste positie in declaratieve zinnen kan worden ingenomen door een niet-beklemtoond of zelfs gedeleerd *d*-pronomen. Het finiete werkwoord op de tweede plaats in inversie is het eigenlijke steunpunt.

Een beklemtoond *d*-pronomen is onderworpen aan andere syntactische condities dan het onbeklemtoonde *d*-pronomen. Het verliest zijn neutrale topicstatus. Klemtoon op *die* (aangegeven met kleine hoofdletters) is alleen acceptabel in (3b) waar het een emfatisch effect heeft. In het ongemarkeerde geval (3a) heeft het een ongewenst contrastief effect.

- (3) a. Jan heeft gisteren [zijn dochter]_k opgehaald. **DIE*_k zag er slecht uit.
 b. Jan heeft gisteren [zijn dochter]_k opgehaald. *DIE*_k zag er even slecht uit, zeg.

In zinsinterne positie draagt het *d*-pronomen ook klemtoon en krijgt dan eveneens een contrastief of emfatisch effect.

- (4) Heb je [Jan's dochter]_k nog gezien? Nee, ik heb *DIE*_k nog niet gezien, wel zijn zoon.

Onbeklemtoonde *d*-pronomina kunnen niet vrijelijk in zinsinterne positie verschijnen. De onbeklemtoonde subject *p*-pronomina hebben die vooropplaatsingsrestrictie niet, zie (5):

- (5) Op het eerste gezicht zag **die*_k/*ze*_k er slecht uit.

Het is voor de huidige analyse van belang dat er voor het Nederlands een onderscheid wordt gemaakt tussen (onbeklemtoonde) canonieke subjecten in zinsinitiële positie en overige constituenten in zinsinitiële positie. Ik neem hier het idee van Zwart (1993) over om aparte specificerposities te postuleren in de linkerperiferie van de zin, een A(argument)-positie voor het canonieke subject (specificeerder van TP) en een A-barpositie voor topic- of focusconstituenten (specificeerder van CP), zie (6). Als het canonieke subject zinsinitieel staat, verplaatst het finiete werkwoord niet verder dan naar T(ense).¹

- (6) [_{CP} Topic C Vfin [_{TP} Subject T Vfin [_{XP} ... X [_{VP} ...V]]]]

¹ De notie A-positie verwijst naar de canonieke posities van het subject en de nominale objecten. A-barpositie verwijst naar een afgeleide niet-A-positie, waarin zowel argumenten als niet-argumenten kunnen voorkomen.

Het canonieke subject is een onbeklemtoond *p*-pronomen of onbeklemtoonde nominale constituent in A(argument)-positie, zie (7).

- (7) Canonieke subjecten (onbeklemtoond) in SpecTP

$$[_{TP} [_{Spec} \text{Hij}_{subject} [_T \text{zag ...}]]]$$

Het onbeklemtoonde *d*-pronomen is, net als het *w*-pronomen (het vraagwoord), een operator die een spoor in een lege A(argument)-positie bindt. Het verschil tussen beide operatoren is dat het *d*-pronomen een geïdentificeerde discoursereferent heeft, en het *w*-pronomen niet.

- (8) Topics, operatoren (hebben geen klemtoon nodig) in SpecCP

$$[_{CP} [_{Spec} \text{Die}_{topic} [_C \text{zag} [_{TP} [_{Spec} \text{t}_{die} [_T \text{t}_V \dots]]]]]]]$$

Alle vooropgeplaatste beklemtoonde constituenten staan eveneens in SpecCP. Dat geldt ook voor niet-subject *p*-pronomina die zinsinitieel altijd klemtoon krijgen.

- (9) *HAAR*/*d'r heeft hij opgehaald.

Omdat de kenmerken van de gedeleerde constituent terugvindbaar moeten zijn (de *recoverability of deletion*-eis, Chomsky & Lasnik 1977: 446), komen alleen onbeklemtoonde pronomina voor deletie in aanmerking. Dat zijn dus de onbeklemtoonde *d*-pronomina en de onbeklemtoonde subject *p*-pronomina. Beklemtoonde vooropgeplaatste pronomina hebben een contrastief/emfatisch effect dat een set van alternatieven oproept. Die semantische informatie kan niet worden gereconstrueerd wanneer het pronomen gedeleerd is. Voordat de deletie van *d*-pronomina en *p*-pronomina wordt geanalyseerd, zal ik eerst de verschillen in discoursereferentie tussen de twee bespreken.

3. De discoursefunctie van *d*-pronomina en 3^e persoon *p*-pronomina

De *d*-pronomina in V2-talen zijn, net als de *p*-pronomina, afhankelijke verwijzers die een antecedent nodig hebben. Ze hebben echter, anders dan *p*-pronomina, een specifieke discoursefunctie. De V2-eigenschap maakt deze discoursefunctie mogelijk vanwege de speciale zinsinitieële topicpositie vóór het finiete werkwoord. Als verwijzers naar een antecedent

in de discourse worden in het Nederlands alleen de distale *d*-pronomina gebruikt.

- (10) Jan_i heeft gisteren [zijn dochter]_k opgehaald. *Deze_k zag er slecht uit.

Naast verwijzers in de discourse, kunnen *d*-pronomina ook als verwijzers in de situatie optreden. Dan kunnen zowel proximale als distale *d*-pronomina worden gebruikt en zijn ze niet gebonden aan de eerste positie (zie hiervoor paragraaf 6).

De specifieke discoursefunctie van het topic *d*-pronomen blijkt uit de beperking van het antecedent waar het *d*-pronomen naar verwijst. Bosch e.a. (2007 en referenties op.cit.) beargumenteren dat het *d*-pronomen in het Duits/Nederlands bij voorkeur verwijst naar een minder saillant antecedent, de niet-subjectconstituent of de niet-topicconstituent.

Echter, als gedeleerde topics *d*-pronomina betreffen, dan moet er juist een uniek, in dat opzicht saillant, antecedent voor het *d*-pronomen zijn. Van Kampen (1997) toont aan dat het topic *d*-pronomen verwijst naar de constituent met de hoofdklemtoon in de voorafgaande zin en in een meer uitgebreide syntactische analyse (Van Kampen 2010) dat het *d*-pronomen verwijst naar de voorafgaande focus. Het *d*-pronomen maakt er vervolgens de topic van de nieuwe zin van. Het is een focus-naar-topicverschuiver, een expliciete topicsteller, zie (11).

- (11) [De advocaat]_i heeft met [uw broer]_k gesproken. Die_{k/*i} achtte hij betrouwbaar.

Een beklemtoond *d*-pronomen met een emfatisch of contrastief effect kan daarentegen verwijzen naar de lopende topic als er geen focusantecedent aanwezig is als in (12).

- (12) Elsa_i heeft haar haar groen geverfd.
 a. Ze_i wil er altijd apart uitzien.
 b. *DIE*_i wil ook altijd iets anders.

Dat onbeklemtoonde *d*-pronomina topics zijn, betekent daarom niet dat het antecedent ook een topic is en dat er sprake zou zijn van topicvoortzetting (contra Thrift 2003). Ik baseer mij hier op de definitie van *grammaticaal topic* van Lambrecht (1994) en Neeleman e.a. (2009). Volgens Lambrecht kan er alleen van grammaticaal topic worden gesproken als er een nieuwe topic in de discourse wordt geïntroduceerd. Dat is volgens mij

precies het geval met de topicstellende *d*-pronomina die een focus-naar-topicverschuiving teweegbrengen.

De *p*-pronomina hebben die topicstellende functie niet. Het *p*-pronomen is niet beperkt door een focus- of topicstatus van het antecedent. Het hoeft evenmin zijn antecedent in de voorafgaande zin te hebben. De *p*-pronomina zetten hoogstens de lopende topic voort. Neeleman e.a. (2009: 17) stellen dat het *p*-pronomen *she* in (13) slechts met de voorafgaande topic *Maxime* geïndexeerd is.

- (13) a. Maxine_i was introduced to the queen on her birthday.
b. She_i was wearing a special dress for the occasion.

Hetzelfde geldt voor het *p*-pronomen *hij* in (14) dat met de lopende topic *de advocaat* geïndexeerd is.

- (14) [De advocaat]_i heeft met uw broer gesproken. Hij_i achtte hem betrouwbaar.

In tegenstelling tot *d*-pronomina zijn 3^e persoon *p*-pronomina vrije verwijzers. Zij kunnen in principe naar elk antecedent in de discourse verwijzen. Omdat onbeklemtoonde *p*-pronomina geen operatoren zijn, zijn ze ook niet voorbehouden aan de zinsinitiële positie en kunnen ze ook zinsintern voorkomen.

Kortom, er is een SpecCP-specifiek A-bar-pronomen, het *d*-pronomen. Dat *d*-pronomen is niet gemarkeerd door contrastieve of emfatische klemtoon. Het verwijst naar een argument dat focusprominentie heeft in de voorafgaande zin. Het *d*-pronomen verandert de focusreferent van de voorafgaande zin in de topic van de nieuwe zin. De notie *aboutness topic*, d.w.z. waar de zin over gaat, is een pragmatische notie (Reinhart 1981), geen grammaticale. Een grammaticaal topic komt pas tot stand wanneer een constituent actief bevorderd wordt tot topic. Dat kan door het gebruik van een speciale topicstellende constituent, het *d*-pronomen.

4. Eerstezinsdeeldetie: A-bar-pronomina (*d*-pronomina en *w*-pronomina)

Wanneer topicstelling categoriaal voorbehouden is aan het (A-bar) *d*-pronomen en positioneel aan de zinsinitiële (SpecCP) positie, dan ligt het voor de hand dat hetzelfde geldt voor topicdrop.²

² Zie voor de operatorstatus van topicdrop Cardinaletti (1990).

In V2-talen kan de eerste positie, de SpecCP, een fonetisch lege constituent bevatten. Omdat de kenmerken van die lege constituent in de context terugvindbaar moeten zijn, kan de lege constituent alleen (ondergespecificeerde) grammaticale kenmerken bezitten, en geen lexicale kenmerken, d.w.z. alleen pronomina kunnen worden gedeleerd. En er moet een antecedent voor het lege pronomina zijn dat ondubbelzinnig kan worden vastgesteld.

In principe komen daarom 3^e persoonpronomina voor deletie in aanmerking (i) wanneer ze geen klemtoon dragen; (ii) mits er een uniek bepaald antecedent voor het pronomina is. Op grond van wat in de vorige paragraaf gesteld is, kunnen we nu zeggen dat alleen de onbeklemtoonde *d*-pronomina in aanmerking komen om als topic in SpecCP te worden weggelaten. De subject *p*-pronomina in A-positie zijn geen topicstellers en de contrastieve/focus *p*-pronomina en *d*-pronomina dragen klemtoon.

Omdat getopicaliseerde *d*-pronomina specifiek verwijzen naar de voorafgaande focus, zijn ze bij uitstek geschikt voor deletie. Het onbeklemtoonde *d*-pronomina kan daarom altijd worden weggelaten, in zowel subjectfunctie (15a) als objectfunctie (15b).

- (15) Jan heeft in Utrecht [een kast]_k opgehaald.
 a. (die_k) zag er mooi uit.
 b. (die_k) kon hij gratis meenemen.

De vrije deletie van topic *d*-pronomina wordt in twijfel getrokken door Thrift (2003). Zij liet een set testzinnen op grammaticaliteit beoordelen door 19 informanten. De informanten bleken meer moeite te hebben met weggelaten subjecten. Nu blijkt inderdaad uit tellingen van Jansen dat slechts 5% van de subject *d*-pronomina werd gedeleerd t.o.v. 16% van de object *d*-pronomina. Jansen (1981: 119) geeft als verklaring dat niet-subjecten vaker geactiveerd zijn in de discourse. Hij refereert aan Gundel (1977) die stelt dat een pronomina voor deletie in aanmerking komt als het *zowel topic als geactiveerd* is. In V2-talen betekent de zinsinitiële A-bar-positie 'activatie'. Thrift trekt uit haar resultaten echter de conclusie dat subjecten veelal niet *kunnen* worden weggelaten. Hetzelfde geldt voor het weglaten van <+bezielde> objecten en indirecte objecten. Daar hadden de informanten ook veel meer moeite mee.

De testzinnen in Thrift (2003) blijken bij nader inzien niet helemaal gelukkig gekozen. Geen van de zinnen die subject-drop testen (zie 16), worden voorafgegaan door een zin met geëigend antecedent voor het *d*-pronomina.

- (16) Wat doet Marie_i? Ze_i/DIE_i geeft Jan een boek.

De testzinnen voor subjectdrop, objectdrop en indirect-objectdrop betreffen vragen van het type ‘what about’ met een <+bezield> DP antecedent dat contrastief geïnterpreteerd kan worden (Neeleman e.a. 2009). Wanneer het antecedent wordt hervat met een *d*-pronomen, moet dat *d*-pronomen klemtoon krijgen en kan het niet worden gedeleerd.

Dat het lege element alleen grammaticale kenmerken kan hebben, betekent dat er geen lexicale eigenschappen zoals niet-terugvindbare preposities weggelaten kunnen worden, zie (17):

- (17) Jan had op [een fles whisky]_k gehoopt.
 a. (daar_j) had ik ook [t_j op]_k gehoopt.
 b. *(daarop_k) had ik ook t_k gehoopt.

Het lege *d*-pronomen is ondergespecificeerd voor grammaticale kenmerken. Die kenmerken zijn afleidbaar uit de informatie van het antecedent. In principe kan het *d*-pronomen elk mogelijk antecedent vertegenwoordigen, <±geslacht>, <±meervoud> en locatief.

Net als de topic *d*-pronomina zijn vraag *w*-pronomina A-bar-operatoren. De *w*-pronomina verwijzen alleen naar een nog niet genoemde referent in de opvolgende discourse (het antwoord). Vanwege de terugvindbaarheids-eis kan het *w*-pronomen meestal niet wegblijven. De referent van het *w*-pronomen is nog niet bekend wanneer de vraag wordt gesteld.

- (18) *(wie_j/wat_k) heeft Jan opgehaald? Jan heeft [zijn dochter]_j/[de kast]_k opgehaald.

De twee *w*-pronomina in (18) geven het probleem al aan. De vraagsteller moet aangeven dat de vraag een semantisch <±bezielde> referent betreft. Die specificatie kan niet gegeven worden met een fonetisch leeg *w*-pronomen.

Toch is het soms mogelijk om een *w*-pronomen weg te laten, zonder dat het de begrijpelijkheid in de weg staat (zie de geattesteerde voorbeelden in 19):

- (19) a. (wat) had de hond nou gedaan op de grond?
 b. (hoe) komt dat nou?

In (19) is het *w*-pronomen zinsinitieel identificeerbaar als A-bar-constituent dat zijn thetarol krijgt van het werkwoord. De intonatie en het gebruik van *nou* markeert de zin als vraag (niet-declaratief) en de lege argumentpositie markeert de vraag als inhoudsvraag (niet-ja-nee-vraag) (Van Kampen 1997). Daarom is vraagwoorddrop in V2-talen veel beperkter, maar niet uitgesloten (contra Barbiere et al. 2010: 295). Tellingen in CHILDES corpora leverden 59 volwassentaalvoorbeelden op (Van Kampen-corpus 30; Wijnen-corpus 29, Wijnen 1997). Vraagwoorddrop in gesproken Nederlands wordt genoemd in Hoekstra et al. (2001). In gesproken Duits komt vraagwoorddrop ook voor (Bayer 2010).

Niet-terugvindbare preposities, kunnen eveneens in geval van vraagwoorddrop niet worden weggelaten. Zie het verschil in interpretatie tussen (20a) en (20b):

- (20) a. (waar) heb jij nou op gezeten?
 b. (waar) heb jij nou gezeten?

In tegenstelling tot definitieve *d*-pronomina en *p*-pronomina zijn *w*-pronomina indefinitief. Daarom is de terugvindbaarheidseis van een uniek antecedent niet van toepassing. De syntactische context kan de identificatie van het lege *w*-pronomen mogelijk maken en de focus kan in het antwoord gespecificeerd worden.

5. Eerstezinsdeletie: *p*-pronomina

Evenals *d*-pronomina kunnen *p*-pronomina in een niet-pro-drop-taal in principe alleen zinsinitieel worden gedeleerd. Het onbeklemtoonde *p*-pronomen kan alleen zinsinitieel staan als het een canonic subject is. Een vooropgeplaatst niet-subject *p*-pronomen moet klemtoon krijgen. Daarom komen alleen subject *p*-pronomina in SpecT voor deletie in aanmerking. Er vallen twee gevallen van weggelaten *p*-pronomina te onderscheiden. De eerste komt voor in geschreven teksten (paragraaf 5.1) en de tweede is specifiek voor gesproken taal (paragraaf 5.2).

5.1 Deletie van 3^e persoon en 1^e persoon *p*-pronomina in geschreven teksten

Omdat 3^e persoon subject *p*-pronomina niet verwijzen naar een uniek bepaald antecedent, is de deletie ervan beperkter dan van *d*-pronomina. Ze kunnen wel worden weggelaten, maar alleen in beperkte context. Dat is

bijv. het geval wanneer er sprake is van een opsomming als in (21), waar het *p*-pronomen *ze* weggelaten is (Overdiep 1937: 486).

- (21) Dan een [dame in een open rijtuig]_i (Ze_i) houdt stil ... (Ze_i) buigt over ...

In (22) kan het subject in de gecoördineerde zin gedeleerd worden wanneer het refereert aan het subject van de eerste zin (Zwart 1993: 250)

- (22) [Deze trein]_i rijdt als intercity naar Utrecht en (hij)_i stopt alleen in Gouda.

Het *p*-pronomen is geen topicsteller, maar geïndexeerd met de lopende topic, het subject van de vorige zin. Daardoor is het gedeleerde *p*-pronomen in (21)-(22) terugvindbaar via het antecedent. Dit type pronomendeletie is niet voorbehouden aan V2-talen, maar komt ook voor in het Engels en is door Ross (1967: 220) conjunctreductie genoemd.

Voor 1^e persoonsdeletie gelden dezelfde restricties. Het antecedent moet terugvindbaar zijn doordat het de lopende topic (de *ik*-persoon, de verteller) is en het gedeleerde element als subject zinsinitieel staat. Deze *diary drop* wordt geïllustreerd in (23) (Haegeman 1990: 167). In het Engels is *diary drop* wel mogelijk, maar *topicdrop* niet.

- (23) A very sensible day yesterday. *Saw* no one. *Took* the bus to Southwark Bridge... *Saw* a flight of steps down to the river. I climbed down.
[*The diary of Virginia Woolf*, vol 5, 1936-41]

Diary drop wordt gekarakteriseerd als het weglaten van de 1^e persoon in bijv. een dagboek.

5.2 Deletie van 1^e en 2^e persoon *p*-pronomina in de spreektaal

In de spreektaal kunnen in principe alleen de 1^e persoon (spreker) en 2^e persoon (hoorder) subjectpronomina wegblijven (Cardinaletti 1990; Van Kampen 1997).

Naast *diary drop* in geschreven taal, kan een 1^e persoon *p*-pronomen ook weggelaten worden in gesproken taal. In dat geval is de referent niet aanwezig in de talige discourse, maar in de situatiegebonden taal: de 1^e persoon is de spreker. Dan is er eveneens geen sprake van *topicdrop*. Het ontbreken van het 1^e persoonpronomen is dan eerder te vergelijken met de imperatief.

Ik heb zinnen als in (24) wel eens geïmpliceerd als ‘confessiewijs’ met de 1^e persoon geïmpliceerd, zoals de gebiedende wijs in (25) een 2^e persoon impliceert. De referent is in beide gevallen terugvindbaar in de onmiddellijke spreek situatie.

- (24) a. (Ik) wil nu wel even afwassen
 b. (Ik) ben even weg.
- (25) a. Ga maar eens even afwassen!
 b. Sport niet te fanatiek!

Omdat het finiete werkwoord in de 1^e persoon en in de 2^e persoon in inverse dezelfde uitgang heeft, levert de deletie ambiguïteit op wanneer de semantiek van het werkwoord of de situatie niet eenduidig de 1^e of 2^e persoon impliceert. Mijn intuïtie is dat in dat geval de spreker het geïmpliceerde ‘k zal gebruiken voor de 1^e persoon.

- (26) a. ‘k Ga maar naar huis!
 b. ‘k Doe even de afwas!

Zie voor de analyse van het lege subjectpronomen in imperatieven Bennis (2007) en Barbiers (2007). Bennis toont aan dat alleen het onbeklemtoonde *je* kan worden weggelaten, conform de terugvindbaarheidseis.

Buiten de imperatief komt het weglaten van een 2^e persoonpronomen slechts sporadisch voor. Zonder een 2^e persoon subjectpronomen *jij/je* is (27) ongrammaticaal in het Nederlands.

- (27) *Bent erg lief

Jansen (1981: 114) noemt twee gevallen van 2^e persoondeletie, beide met het werkwoord *moeten*. In dat geval heeft de zin ook een gebiedende intentie, omdat in het Nederlands de imperatief vaak wordt vervangen door *moeten*+infinitief. De voorbeelden in Van Kampen (1997: 106) en het voorbeeld in (28) (Wijnen-corpus) betreffen eveneens *moeten*.

- (28) Kijk uit wat je doet! (Je) moet kijken naar het potje.

Trutkowski (2011) onderscheidt de deletie van de 1^e en 2^e persoon in het Duits eveneens van topicdrop en diary drop. In het Duits kan het 2^e persoonpronomen wel vrij worden gedeleerd in een niet-imperatief context.

Het Duitse werkwoordelijk paradigma maakt echter een onderscheid tussen 1^e persoon en 2^e persoon. De imperatief in het Duits heeft daarnaast ook veelal een aparte vorm. De imperatief wordt in het Duits aanmerkelijk meer gebruikt dan in het Nederlands, dat vaak overgaat tot het gebruik van *moeten* of aspectueel *gaan* (Van Kampen 2016). Dit alles maakt dat deze drie soorten deletie in het Duits makkelijker terugvindbaar zijn dan in het Nederlands. Uiteraard verdient dit nader onderzoek.

6. De zinsinterne deletie van *d*-pronomina in imperatieven

Naast de 2^e persoon subject kan in een imperatiefzin ook een object *d*-pronomen wegblijven. In dat geval is het weggelaten *d*-pronomen eveneens terugvindbaar in de situatie, niet in de talige discourse. Zie voor uitgebreide analyses van het lege *d*-pronomen in imperatiefzinnen Den Dikken (1992) en Barbiers (2007). Hier wil ik slechts benadrukken dat er in imperatiefzinnen geen sprake is van topicdrop.

In het Nederlands is topicalisatie van een *d*-pronomen in imperatiefzinnen onmogelijk (29a). Het *d*-pronomen kan alleen in argumentpositie staan (29b).

- (29) a. *Dat leg neer, dat boek!
b. Leg *dat* neer, dat boek!

De onmogelijkheid van het topic *d*-pronomen in (29a) laat zien dat er geen sprake kan zijn van SpecCP topicdrop in (30a). Het gedeleerde *d*-pronomen moet in argumentpositie staan. Zie Barbiers (2007) voor een structurele analyse.

- (30) a. *(*Dat*) leg neer, dat boek!
b. Leg (*dat*) neer, dat boek!

Ik heb twee aanvullende argumenten bij Barbiers (2007). Ten eerste, de distale pronomina *die/dat* worden in de situatie gebruikt om iets aan te duiden dat verder weg van de spreker is. In (29b) kan *dat* niet vervangen worden door *dit*, omdat het boek in de handen van de hoorder is. De proximale *d*-pronomina *dit/deze* worden gebruikt om iets aan te duiden dat dicht bij de spreker is. In (31) kan *dit* niet vervangen worden door *dat*, wanneer het boek in de handen van de spreker is.

(31) Neem (dit) maar mee, dit boek!

Het gebruik van proximale *d*-pronomina in imperatiefzinnen laat zien dat het (lege) *d*-pronomen een feitelijk deiktische functie in de situatie heeft en geen discoursefunctie.

Een tweede argument is het volgende. Wanneer een gesprek gaat over een niet-aanwezige persoon, kan er zinsintern geen *d*-pronomen worden gebruikt (32a), maar alleen een *p*-pronomen (32b). Dat *p*-pronomen kan vervolgens niet worden weggelaten (32c).

- (32) a. *Heb *die* niet al te lief, die man!
 b. Heb *hem* niet al te lief, die man!
 c. *Heb $\emptyset$ niet al te lief, die man!

7. Conclusie

Alleen onbeklemtoonde *d*-pronomina komen in het Nederlands in aanmerking om in zinsinitiële topicpositie weggelaten te worden. Het geleerde *d*-pronomen is onderworpen aan dezelfde syntactische condities als het gerealiseerde *d*-pronomen. De ondergespecificeerde grammaticale kenmerken zijn terugvindbaar via het unieke antecedent, de voorafgaande focusconstituent.

Topicdrop onderscheidt zich daarmee syntactisch van de deletie van *p*-pronomina. Onbeklemtoonde *p*-pronomina kunnen zinsinitieel worden weggelaten in geschreven en gesproken contexten. Omdat *p*-pronomina niet een uniek bepaald antecedent hebben, is de deletie ervan beperkter dan van topicdrop. In geschreven tekst kunnen 1^e en 3^e persoon *p*-pronomina wegblijven in een opgesomde reeks, waarbij het *p*-pronomen telkens refereert aan de lopende topic. In de gesproken contexten kunnen alleen 1^e en 2^e persoon *p*-pronomina wegblijven, refererend aan de spreker en de hoorder. Omdat de topicpositie een eigenschap van V2-talen is, is topicdrop niet mogelijk in het Engels of het Frans. Deletie van zinsinitiële *p*-pronomina is in die talen wel mogelijk.

Referenties

- Barbiers, Sjef (2007). On the periphery of imperative and declarative clauses in Dutch and German. In: Wim van der Wurff (red.), *Imperative clauses in generative grammar*. Amsterdam: John Benjamins, 95-112.

- Barbiers, Sjef, Olaf Koenenman & Marika Lekakou (2010). Vragen aan de linkerperiferie. *Nederlandse Taalkunde* 15(3), 284-307.
- Bayer, Joseph (2010). Wh-drop and recoverability. In: Jan-Wouter Zwart & Mark de Vries (red.) *Structure preserved. Studies in syntax for Jan Koster*. Amsterdam: John Benjamins, 31-39.
- Bennis, Hans (2007). Featuring the subject in Dutch imperatives. In: Wim van der Wurff (red.), *Imperative clauses in generative grammar*. Amsterdam: John Benjamins, 113-134.
- Bosch, Peter, Graham Katz & Carla Umbach (2007). The non-subject bias of German demonstrative pronouns. In: Monika Schwarz-Friesel e.a. (red.), *Anaphors in texts. Cognitive, formal and applied approaches to anaphoric reference*. Amsterdam: John Benjamins, 145-164.
- Cardinaletti, Anna (1990). Subject/object asymmetries in German null-topic constructions and the status of SpecCP. In: Joan Mascaró & Marina Nespó (red.), *Glow essays for Henk van Riemsdijk*. Dordrecht: Foris, 75-84.
- Chomsky, Noam & Howard Lasnik (1977). Filters and Control. *Linguistic Inquiry* 8.3, 425-504.
- Dikken, Marcel den (1992). Empty operator movement in Dutch imperatives. In: Dicky Gilbers & Sietze Looyenga (red.), *Language and Cognition* 2. Rijksuniversiteit Groningen, 51-64.
- Gundel, Jeannette (1977). *The role of topic and comment in linguistic theory*. PhD dissertatie Indiana University Bloomington.
- Haegeman, Liliane (1990). Non-overt subjects in diary contexts. In: Joan Mascaró & Marina Nespó (red.), *Glow essays for Henk van Riemsdijk*. Dordrecht: Foris, 167-174.
- Hoekstra, Heleen, Michael Moortgat, Bram Renmans, Ineke Schuurman & Ton van der Wouden (2001). On certain properties of spoken Dutch. Paper gepresenteerd op de CLIN-dag, 30 november.
- Huang, James (1984). On the distribution and reference of empty pronouns. *Linguistic Inquiry* 15, 531-574.
- Jansen, Frank (1981). *Syntaktische konstrukties in gesproken taal*. Amsterdam: Huis aan de Drie Grachten.
- Kampen, Jacqueline van (1992). Underspecification of functional features. Paper gepresenteerd op de BUCLD, 23-25 oktober.
- Kampen, Jacqueline van (1997). *First steps in wh-movement*. PhD dissertatie Universiteit Utrecht.
- Kampen, Jacqueline van (2007). Relative agreement in Dutch. In: Marjo van Koppen & Bettelou Los (red.), *Linguistics in the Netherlands*, 112-125.
- Kampen, Jacqueline van (2010). Anaforische middelen voor topicverschuiving. *Nederlandse Taalkunde* 15 (2/3), 189-210.
- Kampen, Jacqueline van (2016). Deriving verb-cluster variation in Dutch and German. In: Jenny Audring & Sander Lestrade (red.), *Linguistics in the Netherlands*, 54-69.
- Lambrecht, Knud (1994). *Information structure and sentence form: topic, focus and the mental representations of discourse referents*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Neeleman, Ad, Elena Titov, Hans van de Koot & Reiko Vermeulen (2009). A syntactic typology of topic, focus and contrast. In: Jeroen van Craenenbroeck (red.), *Alternatives to cartography*. Berlijn: Mouton de Gruyter, 15-51.
- Overdiep, Gerrit (1937). *Stilistische grammatica van het moderne Nederlandsch*. Zwolle: Tjeend-Willink.
- Reinhart, Tanya (1981). Pragmatics and linguistics: An analysis of sentence topics. *Philosophica* 27, 53-94.
- Ross, John (1967). *Constraints on variables in syntax*. PhD dissertatie MIT.
- Thrift, Erica (2003). *Object drop in the L1 acquisition of Dutch*. PhD dissertatie Universiteit van Amsterdam.
- Trutkowski, Ewa (2011). Referential null subjects in German. In: Chris Cummins (red.), *Proceedings of CamLing* 2010, 135-166.

Wijnen, Frank (1997). Functionele categorieën in Nederlandse kindertaal. *Nederlandse Taalkunde* 3, 178-198.

Zwart, Jan-Wouter (1993). *Dutch syntax: A minimalist approach*. PhD dissertatie Universiteit Groningen.

Over de auteur

Jacqueline van Kampen, UiL OTS, Universiteit Utrecht

E-mail: N.J.vanKampen@uu.nl